

Tilburg University

Een maat voor het kwaad

van Dijk, J.J.M.; van Kesteren, J.N.

Published in:
Nederlands Tijdschrift voor Criminologie

Publication date:
1997

Document Version
Early version, also known as pre-print

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
van Dijk, J. J. M., & van Kesteren, J. N. (1997). Een maat voor het kwaad: Een secundaire analyse op enkele uitkomsten van de International Slachtofferenquêtes 1989-1996. *Nederlands Tijdschrift voor Criminologie*, 39(4), 322-340.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Een maat voor het kwaad¹

Een secondaire analyse op enkele uitkomsten van de Internationale Slachtofferenquêtes 1989-1996

Jan J.M. van Dijk en John van Kesteren

De Internationale Slachtofferenquête – International Crime Victims Survey (ICVS) – is een internationaal programma voor de periodieke uitvoering van enquêtes naar ervaringen van burgers met veelvoorkomende criminaliteit. Binnen dit programma² wordt gestreefd naar de uitvoering van gestandaardiseerde slachtofferenquêtes in zoveel mogelijk landen teneinde internationaal-vergelijkbare indicatoren te verkrijgen van de omvang en aard van de veelvoorkomende criminaliteit. Ook wordt in de enquêtes gevraagd naar hoe burgers contacten met de politie ervaren en beoordelen. De enquêtes zijn thans, onder supervisie van de daarvoor in 1987 ingestelde internationale werkgroep, een of meermalen uitgevoerd in 56 verschillende landen³. In het kader van de drie rondes van de enquête (1989, 1992 en 1996) zijn tot nu toe in totaal ruim 135 000 burgers geënquêteerd⁴.

Over de methodologie van de enquête zijn in de vakliteratuur en elders uitgebreide discussies gevoerd⁵. In deze kernpublicaties over de ICVS wordt ingegaan op belangrijke methodologische vraagpunten als: hangen de verschillende technieken van enquêtering en de soms ver uiteenlopende responsiepercentages samen met de hoogte van de nationale slachtofferpercentages of andere indicatoren? Hoewel er vele onzekerheden blijven bestaan, zijn wij van oordeel dat er geen empirische aanwijzingen zijn voor systematische vertekeningen die de vergelijkbaarheid van o.a. de slachtofferpercentages ten gronde aantasten. Op enkele punten, zoals de responsiepercentages, zijn in de loop der jaren bovendien in de meeste landen aanmerkelijke verbeteringen aangebracht. De ervaring heeft geleerd dat de uitkomsten over de jaren heen stabiel zijn en, in landen waar dit kon worden getoetst, in overeenstemming met de uitkomsten van grootschalige landelijke slachtofferenquêtes. In dit artikel zullen wij ingaan op de fundamentele methodologische vraag naar de vergelijkbaarheid van de definities die burgers hanteren van veel-

1. Deze titel is ontleend aan het postuum verschenen boek van de veel te vroeg overleden Belgische criminoloog, kritische ICVS-partner en goede vriend Prof. J. van Kerckvoorde, *Een Maat voor het Kwaad?*, Leuven: Universitaire Pers, 1995.
2. De ICVS wordt sinds 1991 mede ondersteund door het *United Nations Interregional Criminal Justice Research Institute* in Rome.
3. Het aantal deelnemende landen bedraagt thans – september 1997 – 56. Voor sommige landen die niet hebben deelgenomen aan de latere enquêteronden zijn echter niet alle gegevens beschikbaar omdat de questionnaire in een latere fase is uitgebreid. Er zijn ook enkele landen waar de survey wel is uitgevoerd maar zonder directe bemoeienis van de werkgroep en/of zonder dat de geautomatiseerde gegevens ter beschikking zijn gesteld van het Criminologisch Instituut van de Rijksuniversiteit te Leiden. Dit laatste geldt bijvoorbeeld voor de survey uit 1991 in Seoul en de survey uit 1993 in Papua Nieuw Guinea.
4. Voor een overzicht van het programma verwijzen wij naar Van Dijk, Mayhew and Killias, 1990; Van Dijk and Mayhew, 1992; Alvazzi del Frate, Zvekic and Van Dijk, 1993; Zvekic, 1996; Mayhew en Van Dijk, 1997 en de daarin aangehaalde literatuur.
5. Zie o.a. Bruinsma, Van de Bunt, Fiselier, 1990; Bovenkerk, 1990; Van Dijk, 1990; Saris, Scherpenzeel, 1992; Killias, Van Dijk, 1992; Block, 1993; Lynch, 1993; Travis, et al, 1995; Van Dijk, 1995.

voorkomende delicten als diefstal, inbraak, mishandeling en beroving. Het tweede onderwerp dat we zullen behandelen is de ontwikkeling van een internationaal toepasbare maat voor het niveau van de veelvoorkomende criminaliteit (een 'maat voor het kwaad'). De beschikbare ICVS-resultaten over ruim vijftig landen zullen met dat doel nader worden geanalyseerd.

De vergelijkbaarheid van definities van delicten

Het ICVS-programma gaat uit van de premisse dat burgers in de deelnemende landen ongeveer dezelfde definities en begrippen hanteren voor de in de enquête in alledaagse, niet-juridische termen omschreven vormen van criminaliteit. Vooral in de verstedelijkte gebieden van de wereld gelden volgens deze premisse min of meer dezelfde normen, hetzij op grond van gemeenschappelijke menselijke en/of sociale functies, hetzij onder invloed van de westerse strafrechtelijke codificaties en de hedendaagse massacommunicatie. Uitgangspunt is, kortom, dat de burgers van de *Global Village* met betrekking tot het mijn en dijn en de integriteit van het menselijke lichaam in grote lijnen dezelfde morele code hanteren. In eerdere, kleinere empirische studies is voor deze premisse steun gevonden (Peace, et al, 1975; Newman, 1976). Deze universaliteitspremissie past echter slecht bij het thans vigerende, postmoderne cultuurrelativisme. De hedendaagse scepsis over het bestaan van universele normen vormt een belangrijke rem op internationaal-vergelijkend criminologisch onderzoek.

De voorbereiding en uitvoering van de ICVS-enquêtes is een tien jaar durend sociaal proces geweest waaraan ongeveer honderd criminologen/sociale wetenschappers uit de betrokken vijftig à zestig landen hebben deelgenomen. Definitiekwesties zijn vooral gerezen met betrekking tot achtergrondkenmerken zoals huishouden en opleidingsniveau. Sommige vormen van criminaliteit zijn slechts in delen van de wereld relevant (in Peking is bijvoorbeeld nog weinig particulier autobezit en in sommige Westerse landen is het bezit van een fiets betrekkelijk zeldzaam). Problematisch is ook dat bepaalde gedragingen tot verschillende typen van criminaliteit kunnen worden gerekend (bijv. *car jacking* kan worden opgevat als roof en als autodiefstal.). De in de questionnaire gehanteerde delictsomschrijvingen hebben echter tijdens het onderzoek geen onoverkomelijke problemen opgeleverd. Het empirische gegeven dat in geen enkel land ernstige problemen zijn gerezen bij de vertaling van de questionnaire en/of tijdens de eigenlijke enquête vormt op zichzelf een aanwijzing dat de gehanteerde begrippen voor de onderzoekers en respondenten in ieder geval begrijpelijk waren. De vraag of de eraan toegekende betekenissen ook voldoende identiek zijn is daarmee niet beantwoord en behoeft dus nadere studie. Door Amerikaanse onderzoekers zal de ICVS-questionnaire in dit opzicht nog nader worden getoetst door middel van internationaal-samengestelde 'focusgroepen'.

De universaliteitshypothese kan sinds de tweede ronde van de ICVS in 1992 getoetst worden. Aan de respondenten die zeggen slachtoffer te zijn geweest van een delict is mede gevraagd hoe ernstig men het gebeuren vindt. Deze zogenoemde ernstoordelen bieden een interessante mogelijkheid om op

indirecte wijze te toetsen of de respondenten dezelfde betekenissen toekennen aan de omschreven delicten. Indien er tussen de slachtoffers uit de verschillende landen een aanmerkelijke mate van consensus bestaat over de ernst van de delicten, vormt dit een aanwijzing dat men ongeveer dezelfde definities hanteert. Het is immers moeilijk te verklaren hoe slachtoffers in verschillende landen de ernst van typen van criminaliteit identiek kunnen beoordelen indien hun definities ervan sterk uiteenlopen. De overeenstemming in het ernstoordeel zou dan op toeval moeten berusten.

Het ernstoordeel van de slachtoffers

Onderzoek naar het ernstoordeel van burgers over delicten is destijds geëntameerd door Sellin en Wolfgang (1964) met het oog op de ontwikkeling van een gewogen index voor door de politie geregistreerde criminaliteit. De zogenoemde Sellin-Wolfgang-schaal voor de ernst van delicten is in de Verenigde Staten op ruime schaal toegepast. Ook in andere landen, waaronder Nederland, zijn studies uitgevoerd naar het ernstoordeel van de bevolking (Buikhuisen, Van Dijk, 1975).

In slachtofferenquêtes wordt het ernstoordeel over victimisaties soms als extra vraag opgenomen om betere analyses te kunnen maken van de factoren die bijvoorbeeld het aangiftegedrag van de slachtoffers bepalen. Uit de analyses blijkt als regel dat het ernstoordeel de belangrijkste factor is die dit gedrag bepaalt.

Bij de tweede ronde van de ICVS is aan de slachtoffers gevraagd om de ernst van hun eigen victimisatie(s) aan te geven aan de hand van een eenvoudige driepuntsschaal waarbij kan worden gekozen tussen 'very serious' (3), 'somewhat serious' (2) and 'not very serious' (1)⁶. De victimisaties/delicten waarvan de ernst wordt beoordeeld, vormen steekproeven uit de desbetreffende populaties van reëel voorkomende victimisaties/delicten per land. In de enquête wordt gevraagd naar elf hoofdtypen van criminaliteit (autodiefstal, diefstal uit de auto, vandalisme, diefstal van bromfiets, diefstal van fiets, inbraak, poging tot inbraak, beroving, overige diefstal, seksuele incidenten, bedreigingen/mishandelingen). Ten behoeve van de analyse zijn op basis van vervolgvragen in de enquête enkele nadere differentiaties aangebracht met het doel homogenere groepen van victimisaties te krijgen, dat wil zeggen categorieën met minder variatie⁷. In totaal zijn aldus zeventien verschillende typen van veelvoorkomende criminaliteit onderscheiden. Bezien is vervol-

6. Voor een driepuntsschaal is gekozen omdat het gebruik van een schaal met meer punten moeilijker te begrijpen is, zeker voor respondenten met een gering opleidingsniveau.

7. De gevallen van autodiefstal zijn uitgesplitst in autodiefstal (auto niet teruggekregen) en joyriding (auto retour). Berovingen zijn onderscheiden in berovingen met en berovingen zonder wapen. Binnen de persoonlijke diefstallen is een subcategorie van zakkenrollerij onderscheiden (diefstal van eigendom dat werd megedragen). De seksuele incidenten zijn onderscheiden in seksueel geweld (verkrachting, poging tot en aanranding) en de overige incidenten. Verder is een onderscheid gemaakt tussen bedreigingen en geweldplegingen. Ten slotte is een afzonderlijke categorie gevormd die bestaat uit een samentrekking van seksueel geweld en geweldpleging tegen vrouwen (geweld tegen vrouwen). Vragen over seksuele delicten zijn uitsluitend gesteld aan vrouwelijke respondenten. Het ernstoordeel over deze delicten betreft dus het oordeel van *vrouwelijke* slachtoffers van deze delicten.

gens hoe deze zeventien subtypen van criminaliteit op ernst zijn beoordeeld door de slachtoffers in de deelnemende landen.

Absolute ernstscores en welstand

De absolute scores zijn in eerste instantie berekend volgens de simpele telregel dat het oordeel 'zeer ernstig' goed was voor drie punten, het oordeel 'tamelijk ernstig' voor twee en het oordeel 'niet zo ernstig' voor één. Indien dus bijvoorbeeld de helft van de slachtoffers van inbraak in een land heeft aangegeven hun victimisatie zeer ernstig te vinden en de andere helft tamelijk ernstig, is de nationale score voor dat delictstype twee en een half (2,5). De hoogste score is drie en de laagste één. De keuze van de cijfermatige waarden (1, 2, 3) is enigszins willekeurig maar ons inziens toereikend voor het maken van een eerste vergelijking.

Ter reductie van de informatie zijn de nationale scores van de vijftig landen die in de analyse konden worden betrokken, geaggregeerd tot scores per regio. Op deze manier werden scores berekend voor West-Europese landen, de ex-Sovjet landen ('countries in transition'), Noord-Amerika en Australië ('New World countries'), en de landen in Azië, Latijns-Amerika en Afrika. De aantallen deelnemende landen in de regio's Azië, Afrika en Latijns-Amerika zijn relatief laag maar de deelnemende landen zijn qua bevolkingsaantallen binnen hun regio zeer belangrijk.⁸ In de Afrikaanse regio ontbreken echter enkele belangrijke Arabische en/of Franstalige landen. Tabel 1 (volgende pagina) geeft de resultaten weer van deze eerste vergelijking.

Uit de gegevens in tabel 1 blijkt dat de landen in Latijns-Amerika en Afrika gemiddeld hogere scores laten zien. De slachtoffers in deze landen hebben hun victimisaties kennelijk vaker als ernstig of zeer ernstig beoordeeld. De gemiddelde ernstoordelen zijn het laagste in Azië en West-Europa. Binnen de regio's is sprake van een vrij grote mate van uniformiteit. In alle Latijns-Amerikaanse en Afrikaanse landen zijn de scores bijvoorbeeld relatief hoog.

Voor het overige valt op dat de scores voor de afzonderlijke delictstypen van de zes regio's vrij sterk op elkaar lijken. Autodiefstal, joyriding en (seksueel) geweld tegen vrouwen laten de hoogste scores zien in alle regio's en vandalisme aan de auto, diefstal uit de auto en fietsendiefstal de laagste. Inbraak en beroving zonder wapen nemen overal een tussenpositie in. Deze congruentie tussen de rangordes van de regionale scores zal in de volgende paragraaf nader worden gezien.

Het kan niet worden uitgesloten dat het betrekkelijk vage en ruime begrip *seriousness* in de verschillende talen andere connotaties heeft. Deze betekenisverschillen verklaren wellicht een deel van de verschillen tussen de gemiddelde scores van de regio's (en landen). Zo valt binnen de West-Europese regio bijvoorbeeld op dat de gemiddelde ernstscores in Italië beduidend hoger ligt dan die van Nederland en Zweden. De betrekkelijke gelijkheid binnen de regio's doet echter vermoeden dat het hier niet slechts om

8. In Azië o.m. China, India en Indonesië. In Latijns-Amerika o.m. Brazilië en Argentinië. In Afrika o.m. Zuid-Afrika en Egypte.

Tabel 1. Gemiddelde scores op een driepuntsschaal voor ernst van zeventien delicttypen gemiddeld en van afzonderlijke delicttypen, volgens de slachtoffers 'overall' en per regio

	totaal	Afrika	Azië	Centraal en Oost-Europa	Latijns-Amerika	Nieuwe Wereld	West-Europa
aantal landen	52	6	4	20	6	4	12
autodiefstal	2,68	2,90	2,63	2,81	2,75	2,42	2,37
joy riding	2,47	2,87	2,49	2,57	2,54	2,41	2,31
beroving met wapen	2,46	2,74	2,26	2,23	2,43	2,60	2,49
geweld tegen vrouwen	2,44	2,71	2,21	2,33	2,49	2,59	2,33
seksueel geweld	2,43	2,77	2,14	2,27	2,47	2,65	2,29
bromfietsdiefstal	2,32	2,58	2,47	2,22	2,59	2,20	2,17
inbraak	2,29	2,63	1,95	2,15	2,37	2,37	2,29
geweldpleging	2,25	2,50	2,26	2,13	2,31	2,37	2,18
beroving zonder wapen	2,07	2,33	1,93	1,95	2,10	2,15	2,12
bedreiging	1,99	2,19	1,83	1,87	2,13	2,10	1,94
zakkemrollerij	1,98	2,37	1,77	1,88	1,96	2,12	1,95
overige seks. incidenten	1,91	2,26	1,96	1,75	2,00	1,87	1,80
poging tot inbraak	1,88	2,24	1,72	1,71	1,89	1,93	1,80
overige persoonlijke diefstal	1,83	2,30	1,55	1,81	1,92	1,84	1,76
fietsendiefstal	1,82	2,33	1,51	1,91	1,98	1,88	1,71
diefstal uit auto	1,79	2,70	1,89	1,75	1,81	1,70	1,60
vandalisme aan auto	1,62	2,28	1,66	1,69	1,67	1,58	1,52
alle misdrijven	2,18	2,51	2,03	2,07	2,20	2,17	2,04

Bron: ICVS, 1992 en 1996, Criminologisch Instituut, RU te Leiden

taalgebonden betekenisverschillen gaat maar dat slachtoffers van minder welvarende landen eerder van oordeel zijn dat hun victimisatie (zeer) ernstig is dan die van meer welvarende landen. Deze hypothese is getoetst door middel van een analyse van de nationale ernstoordelen. Er bleek een duidelijk en statistisch significant verband te bestaan tussen het Bruto Nationaal Product per capita van een land en de gemiddelde ernstscores van de geënquêteerde slachtoffers ($r = -.581$; $p < 0.000$; $n = 47$).

Uit de ICVS is bekend dat slachtoffers van bijvoorbeeld woninginbraken in de rijkere, geïndustrialiseerde landen vaker verzekerd zijn tegen de uit zulke victimisaties voortvloeiende schades dan slachtoffers in ontwikkelingslanden. In dit verband ligt het voor de hand om te veronderstellen dat juist delicten die materiële schade veroorzaken in armere landen ernstiger worden gevonden en dat de ernstoordelen met betrekking tot delicten met vooral immateriële schade minder ver uiteen zullen liggen. Om deze hypothese te toetsen is gekeken naar het verband tussen het BNP per capita en de ernstoordelen over respectievelijk een delict dat uitsluitend grote materiële schade veroorzaakt (autodiefstal) en een delict met voornamelijk ernstige immateriële schade (geweldpleging). Het verband tussen welvaart en het ernstoordeel over autodiefstal is sterk ($r = -.68$; $p < 0.000$; $n = 48$). Tussen het nationale welvaartsniveau en het ernstoordeel over geweldpleging werd geen verband gevonden ($r = -.087$; $p < .541$; $n = 51$). De hypothese wordt dus bevestigd.

Nadere bestudering van de nationale ernstscores voor autodiefstal en geweldpleging wijst uit dat in enkele van de rijkste landen (o.a. in de Verenigde Staten, Canada, Zwitserland, België en Nederland) geweldplegingen door de slachtoffers ernstiger worden gevonden dan autodiefstallen terwijl dit in vrijwel alle armere landen juist omgekeerd ligt.⁹

De uitgevoerde analyses leiden tot de conclusie dat de hogere *overall* ernstscores in minder welvarende landen een economische achtergrond hebben. De financiële gevolgen van delicten die vermogensschade veroorzaken zijn voor slachtoffers in armere landen groter en men vindt juist dit type delicten daarom ernstiger.

De rangordening naar ernst

De zeventien delictstypen kunnen op basis van de gemiddelde ernstscores van hoog tot laag worden gerangschikt voor alle landen tezamen en per regio of land. Hierbij krijgen de delictstypen met de hoogste scores het laagste rangnummer en de delictstypen met de laagste scores het hoogste. Bij deze rangordening van de zeventien delictstypen per regio of land speelt het verschil tussen de *overall* absolute scores geen rol meer. Hoewel de scores in de Afrikaanse landen systematisch hoger zijn dan bijvoorbeeld in West-Europa,

9. De differentiële invloed van welvaart op de ernstoordelen over autodiefstal (veel invloed) en geweldpleging (weinig of geen invloed) impliceert dat de verhoudingsgetallen tussen de nationale ernstoordelen over autodiefstal en geweldpleging negatief samenhangen met het welvaartsniveau: naarmate de welvaart hoger is, is dit verhoudingsgetal kleiner omdat de ernstoordelen over autodiefstal lager uitvallen bij gelijkblijvende ernstoordelen over geweldpleging. Tussen het BNP per capita en de desbetreffende ratio (ernstoordeel autodiefstal gedeeld door ernstoordeel geweldpleging) werd een middelsterke, negatieve correlatie gevonden ($r = -.507$; $p < 0.000$; $n = 48$).

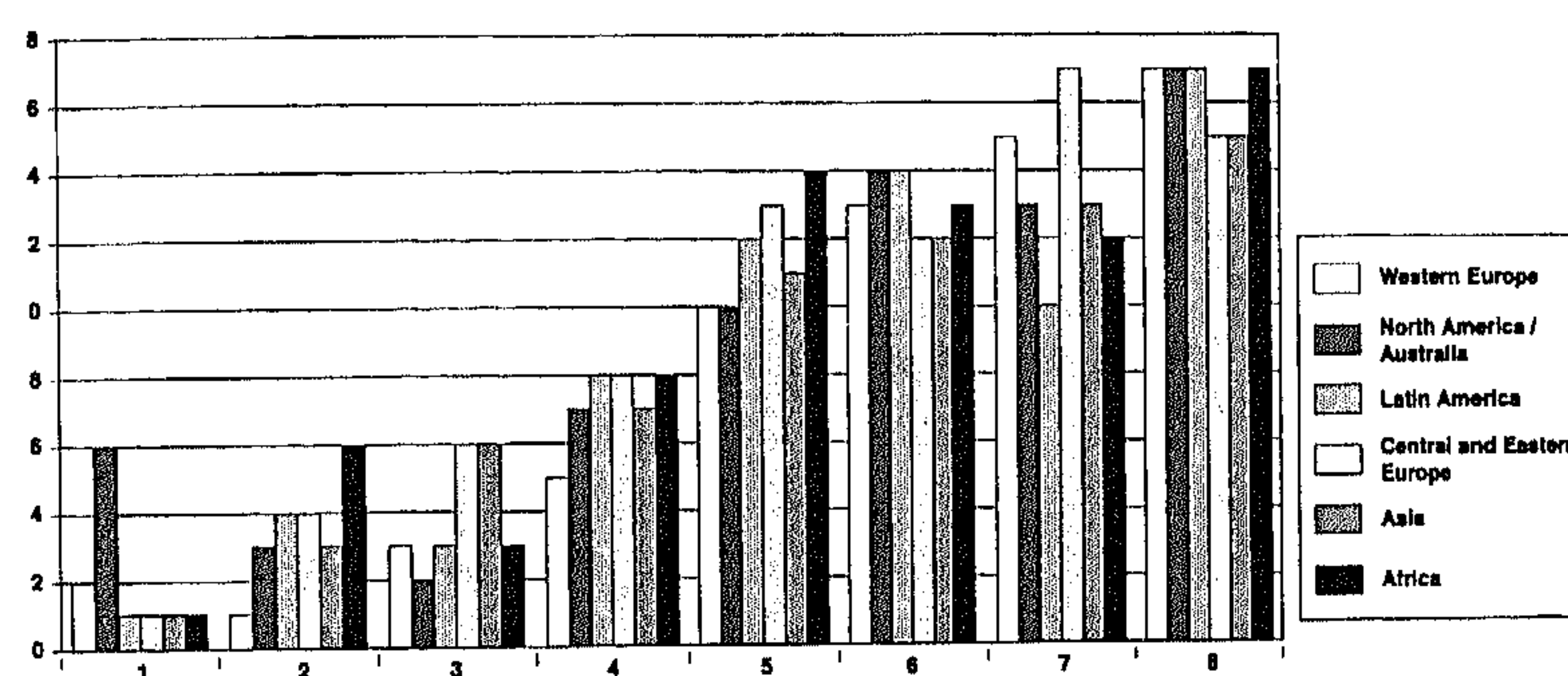
Tabel 2. Rangordening naar ernst van zeventien delicttypen volgens de slachtoffers 'overall' en per regio

	totaal	Afrika	Azië	Centraal en Oost-Europa	Latijns Amerika	Nieuwe Wereld	West-Europa
aantal landen	52	6	4	20	6	4	12
autodiefstal	1	1	1	1	1	4	2
joy riding	2	2	2	2	3	5	4
beroving met wapen	3	4	5	5	6	2	1
geweld tegen vrouwen	4	5	6	3	4	3	3
seksueel geweld	5	3	7	4	5	1	6
bromfietstdiefstal	6	8	3	6	2	8	8
inbraak	7	7	9	7	7	7	5
geweldpleging	8	9	4	8	8	6	7
beroving zonder wapen	9	12	10	9	10	9	9
bedreigingen	10	17	12	12	9	11	11
zakkenrollerij	11	10	13	11	13	10	10
overige seks. incidenten	12	15	8	14	11	14	12
poging tot inbraak	13	16	14	16	15	12	13
overige persoonlijk diefstal	14	13	16	13	14	15	14
fietsendiefstal	15	11	17	10	12	13	15
diefstal uit auto	16	6	11	15	16	16	16
vandalisme aan auto	17	14	15	17	17	17	17

Bron : ICVS 1992-1996, Criminologisch Instituut, RU te Leiden

is het mogelijk dat de rangordening qua ernst van afzonderlijke delictstypen in beide regio's vrijwel identiek is. In tabel 2 (vorige pagina) zijn voor de zeventien delictstypen de rangnummers weergegeven *overall* en per regio. Uit tabel 2 blijkt dat er een grote mate van consensus is over de relatieve ernst van de geselecteerde delicttypen. Opvallende afwijkingen zijn de wat lagere plaats voor autodiefstal in de rijkste landen en de wat lagere plaats voor bepaalde geweldsdelicten in armere landen. Deze afwijkingen konden worden verwacht gezien het in de vorige paragraaf besproken negatieve verband tussen welvaart en het ernstoordeel over delicten met vooral materiële schade. In figuur 1 is de overeenkomst tussen de relatieve ernstoordelen van de slachtoffers over verschillende delictstypen nog eens grafisch weergegeven.

Figuur 1. Gemiddelde rangnummerwaarden van enkele delicten volgens de ernstoordelen van de slachtoffers per regio

1=autodiefstal; 2=beroving met wapen; 3=geweld tegen vrouwen; 4=inbraak; 5=zakkenrollerij;
6=seksueel geweld; 7=fietsendiefstal; 8=vandalisme aan auto
Bron: ICVS 1992 en 1996

Uit de resultaten blijkt dat de slachtoffers in alle regio's autodiefstal/joyriding, beroving met een wapen, geweld tegen vrouwen¹⁰ en seksueel geweld het ernstigste vinden. Uit de hoge plaatsen van autodiefstal en joyriding blijkt dat de auto internationaal als 'heilige koe' wordt beschouwd: het verlies ervan ten gevolge van diefstal wordt zeer hoog opgenomen.¹¹ In Azië en Latijns-Amerika behoort motorfietsdiefstal eveneens tot de top vijf. Tot de middencategorie behoren in vrijwel alle regio's woninginbraak, motorfietsdiefstal, geweldpleging, beroving zonder wapen, bedreiging en zakkenrollerij. In Afrika behoort ook diefstal uit/vanaf de auto tot de middencategorie. Tot de minst ernstige delicten worden vrijwel overal

10. Het oordeel over seksuele delicten en over (seksueel) geweld tegen vrouwen berust op het oordeel van de vrouwelijke slachtoffers.

11. Hierbij moet worden bedacht dat als joyriding zijn opgevat de gevallen van autodiefstal waarbij het slachtoffer de auto heeft teruggekregen. Hiermee kunnen grote schadeposten zijn gemoeid, die soms zelfs groter zijn dan bij een geval van autodiefstal waarbij de verzekering de volledige schade heeft vergoed.

gerekend vandalisme aan de auto, diefstal uit of vanaf de auto, fietsendiefstal, overige diefstal, poging tot inbraak en niet gewelddadige seksuele incidenten. Ten einde te toetsen of deze indeling inderdaad universeel geldt, zijn de correlaties berekend tussen de rangordes van de regio's en de *overall* rangorde. De gevonden correlaties variëren van .79 voor Afrika tot .96 voor West-Europa en zijn dus zonder uitzondering sterk en statistisch significant ($p < 0.000$; $n = 17$). Vervolgens zijn de correlaties berekend tussen de rangordes van de afzonderlijke vijftig landen en de *overall* rangorde. Alle correlaties, op één na, zijn statistisch significant ($p .05$). De enige uitzondering betreft Tanzania ($r = .44$; $p < .10$). De laagste correlaties werden aangetroffen bij Tanzania, Tunesië, Uganda, en Slowakije (tussen de .44 en .58). De meeste correlaties lagen boven de .70. De rangordening naar ernst van de zeventien delictstypen door de slachtoffers is dus in alle landen grosso modo dezelfde. Bij de sterkte van deze correlaties dient te worden aangetekend dat de rangnummers van de afzonderlijke landen voor delicten als autodiefstal of motorfietsdiefstal soms betrekking hebben op betrekkelijk kleine aantallen victimisaties en dat deze dus onderhevig kunnen zijn aan steekproeffouten. Dit gegeven maakt de sterkte van de gevonden correlaties des te frappanter. De eerder genoemde indeling van delictstypen naar ernst op basis van de oordelen van de slachtoffers uit alle landen tezamen weerspiegelt kennelijk een morele code die burgers van stedelijke gebieden over de gehele wereld met elkaar delen. Delicten die grote vermogensschades veroorzaken of de lichamelijke integriteit metterdaad aantasten worden door de slachtoffers universeel het ernstigste gevonden. Geweld tegen vrouwen wordt althans door de vrouwelijke slachtoffers universeel zeer ernstig gevonden, ondanks het feit dat het hierbij in veel gevallen gaat om geweld binnen bestendige en/of officiële relaties. Aan de gedachte dat dergelijke vormen van geweld in bepaalde culturen door de slachtoffers niet moreel verwerpelijk worden geacht, geven deze uitkomsten geen steun.

De overeenstemming tussen de ernstoordelen over zeventien delictstypen vormt tevens een belangrijke aanwijzing dat de respondenten onder de in de enquête aan de orde gestelde delicten ongeveer hetzelfde verstaan. Indien immers de betekenissen die door de respondenten aan de gehanteerde begrippen worden toegekend sterk zouden uiteenlopen, valt niet te verklaren hoe over de normatieve beoordeling van de aldus gekwalificeerde gebeurtenissen zo'n grote mate van overeenstemming kan bestaan¹².

Naar een gewogen maat voor de veelvoorkomende criminaliteit

Bij de publicaties van de uitkomsten van de ICVS gaat de interesse van de media in de regel primair uit naar de 'league tables' van de (algemene) slachtofferpercentages. Deze tabellen worden dan opgevat als gaven zij de 'competitiestand' weer van afzonderlijke landen op criminaliteitsgebied. Dit

12. Theoretisch is het mogelijk dat de relatieve ernstoordelen sterk overeenkomen terwijl de victimisaties die zijn beoordeeld feitelijk sterk van elkaar verschillen. De overeenkomst tussen de ernstoordelen zou dan op toeval moeten berusten. Gezien de sterkte van de gevonden verbanden is dit zeer onwaarschijnlijk.

gegeven ligt politiek gevoelig omdat het niveau van de criminaliteit wordt gezien als graadmeter voor de zedelijkheid van de nationale bevolking en/of voor de binnenlandse veiligheid van het land. Door overheden maar ook door onafhankelijke commentatoren wordt in dit verband vaak gevreesd voor beschadiging van het imago van het land (o.a. met implicaties voor het internationaal toerisme of het investeringsklimaat). In landen met relatief hoge slachtofferpercentages zoals Nieuw-Zeeland, Australië, Nederland en Korea hebben de uitkomsten de meeste media-aandacht getrokken en heeft de ICVS vervolgens ook de meeste kritiek opgeroepen (Van Dijk, 1995), waarmee overigens de zakelijke inhoud van de kritiek geenszins is gediskwalificeerd. Een belangrijk punt van kritiek betrof de presentatie van het zogenoemde algemene slachtofferpercentage (het percentage van de bevolking dat slachtoffer is geworden van een of meer delicten). Bij de berekening van dit percentage worden fietsendiefstallen even zwaar gerekend als seksueel geweld of autodiefstal en in dat opzicht worden dus appels met peren vergeleken. Deze kritiek is vooral naar voren gebracht door Nederlandse commentatoren, die veronderstellen dat het Nederlandse algemene percentage vooral of uitsluitend omhoog werd gestuwd door het hoge aantal fietsendiefstallen.

Ter voorkoming van nieuwe discussies zijn in de publicaties over de tweede enquêteronde van 1992 aanvankelijk geen algemene slachtofferpercentages meer opgenomen maar slechts delictsspecifieke slachtofferpercentages.

Zowel beleidsmakers als criminologische onderzoekers hebben behoefte aan een eenvoudige, algemene maat voor de veelvoorkomende criminaliteit. Voor dit doel wordt dan vaak gerefereerd aan het aantal ter kennis van de politie gekomen misdrijven per 100 000 inwoners. Dit aantal is ondermeer afhankelijk van de aangiftebereidheid van de slachtoffers en van de delictsdefinities en registratiepraktijken van de politie. Al deze factoren verschillen sterk per land. Het hoeft geen betoog dat deze op politiecijfers gebaseerde maat ongeschikt is voor het internationaal vergelijken van criminaliteitsniveaus. Hier komt nog bij dat bij deze maat evenzeer sprake is van het bij elkaar optellen van delicten van verschillende ernst. Een op de ICVS gebaseerde maat, die rekening houdt met de verschillende ernst van relevante delictstypen, zou verre te prefereren zijn.

Het gegeven dat de ernst van de zeventien in de ICVS aan de orde gestelde delictstypen door slachtoffers op globaal dezelfde wijze wordt beoordeeld, biedt aanknopingspunten voor de opstelling van een gewogen, algemeen slachtofferpercentage (Van Dijk en Van Kesteren, 1996). Het algemene slachtofferpercentage – percentage burgers dat slachtoffer is geweest van een of meer delicten, vaak aangeduid als de algemene prevalentiemaat – leent zich niet voor het op eenvoudige wijze meewegen van de ernst van de victimisaties omdat een deel van de slachtoffers meer dan één delict heeft meegemaakt. Voor de berekening van een gewogen index kan daarom beter worden uitgegaan van het gecumuleerde slachtofferpercentage: de optelling van de afzonderlijke delictsspecifieke slachtofferpercentages tot een algemeen percentage.

Op het gecumuleerde, algemene slachtofferpercentage kan betrekkelijk

eenvoudig een correctie worden toegepast voor de ernst van de samenstellende, delictsspecifieke deelpercentages. De deelpercentages die verwijzen naar fietsendiefstallen krijgen dan bijvoorbeeld een, nader te bepalen, lager gewicht dan de deelpercentages die verwijzen naar geweldplegingen. Het gecumuleerde slachtofferpercentage in een land met relatief veel geweld wordt dan dus hoger dan dat van een land met een grotere proportie fietsendiefstallen, ook al is het aantal slachtofferervaringen hetzelfde.

Voor de berekening van de gewichten die aan de slachtofferervaringen met betrekking tot de zeventien typen van criminaliteit worden toegekend, moeten aan de categorieën 'zeer ernstig', 'tamelijk ernstig' en 'niet zo ernstig' cijfermatige waarden worden toegekend. De in de enquête gehanteerde schaal met de waarden 3, 2 en 1 hoeft niet de beste representatie te zijn van de verschillen tussen de oordelen. Bij de keuze van de intervallen is aansluiting gezocht bij het meer uitgebreide publieksonderzoek van Buikhuisen en Van Dijk (1975) waarbij door een steekproef uit de Nederlandse bevolking vijftig fictieve delicten zijn gescoord op een negenpuntsschaal. De waarden 1.75, 1, 0.25 bleken voor de in de ICVS opgenomen delictstypen rangordes te laten zien die het meeste overeenkwamen met de rangorde die destijds in dit Nederlandse onderzoek is gevonden. Hierbij zij overigens aangetekend dat de resultaten van de analyses slechts marginaal verschilden bij toepassing van andere, minder extreme of juist extremere waarden.

Door vervanging van de formule 3, 2, en 1 door de formule 1.75, 1 en 0.25 zijn de ernstscores voor de zeventien delicttypen van alle slachtoffers tezamen, dat wil zeggen van alle landen, herberekend. De in tabel 1 weergegeven ernstscores zijn als het ware vervangen door scores die een preciezere weerspiegeling vormen van de verschillen tussen de ernstoordeelen. Vervolgens zijn de delictsspecifieke slachtofferpercentages van de regio's en landen vermenigvuldigd met deze herberekende gezamenlijke ernstscores (die als het ware de universele consensus onder slachtoffers weergeven). Door optelling van de aldus gecorrigeerde delictsspecifieke slachtofferpercentages worden algemene slachtofferpercentages van de regio's en landen verkregen die zijn gecorrigeerd voor ernst volgens de internationale consensus over de relatieve ernst van typen van veelvoorkomende criminaliteit.

De algemene conclusie van de procedure is dat de toegepaste correctie slechts geringe wijzigingen aanbrengt in de nationale slachtofferpercentages van de betrokken landen. De correcties variëren tussen een stijging van acht procent van de percentages van Zuid-Afrika en Brazilië tot een daling van zeven procent van Oostenrijk. De invloed op de rangorde qua criminaliteitsniveau is marginaal. In enkele Westerse landen dalen de rangnummers van de slachtofferpercentages enigszins bij deze correctie voor ernst. Dit geldt voor Nederland dat daalt van de vijfde naar de achtste plaats op de 'wereldranglijst'. De correlatie tussen de ongewogen en de gewogen, algemene slachtofferpercentages is echter zeer sterk ($r=.995$; $p<0.000$; $n=54$).

Het totale pakket van victimisaties is kennelijk in alle landen samengesteld uit een ongeveer gelijke combinatie van ernstige en minder ernstige victimisaties.

De correctie voor ernst leidt niet tot een wezenlijk ander beeld van het criminaliteitsniveau van de verschillende landen in internationaal perspectief. De correctie voor ernst kan ook worden gebaseerd op de ernstscores van de slachtoffers per land in plaats van op de ernstscores van de slachtoffers van alle landen gezamenlijk. Voor het maken van een internationale vergelijking is deze tweede correctie ons inziens minder juist. Het gegeven dat inwoners van de Verenigde Staten het minder ernstig vinden indien hun auto wordt gestolen, kan ons inziens geen reden zijn deze victimisaties bij een internationale vergelijking van criminaliteitsniveaus minder zwaar mee te tellen. Bij de weging moet worden uitgegaan van de internationale consensus over de ernst van delicten.

Het op basis van nationale ernstoordelen gecorrigeerde slachtofferpercentage biedt echter wél een maat voor de subjectieve druk of overlast ten gevolge van criminaliteit. In de minder welvarende landen ervaart men, zoals we hebben gezien, de victimisaties gemiddeld als ernstiger. Dit is op zichzelf een relevant gegeven. Er zijn in het algemeen meer verschillen tussen de absolute scores dan tussen de relatieve scores van de afzonderlijke landen. De op deze wijze uitgevoerde correcties zijn dus ingrijpender.

Bij toepassing van de correctie voor ernst volgens de nationale oordelen hierover gaan in alle Afrikaanse landen de percentages met tientallen procenten omhoog; men ervaart daar relatief vaak victimisaties die men (zeer) ernstig vindt. Vooral in de West-Europese landen dalen de percentages met tien of meer procent: veel van de victimisaties worden kennelijk als minder ernstig ervaren (dus los van de vraag of dit volgens de internationale consensus over de ernst ook zo is).

In tabel 3 (volgende pagina) zijn de algemene slachtofferpercentages weergegeven zonder en met toepassing van de twee genoemde correcties voor ernst voor enkele landen waarvan de algemene percentages het meeste veranderen door de correcties.

Uit tabel 3 blijkt, zoals reeds opgemerkt, dat de veranderingen in de rangorde qua criminaliteitsniveau bij de tweede correctie groter zijn dan bij de eerste. Van de West-Europese landen zakt Nederland nu naar de veertiende plaats op de internationale ranglijst. Italië klimt van de negenentwintigste naar de zeventiende plaats. Enkele ex-Sovjetlanden krijgen hogere rangnummers bij de tweede correctie. De Afrikaanse landen nestelen zich na de tweede correctie nog wat duidelijker in de internationale kopgroep. Het totale beeld wordt echter ook door deze tweede correctie niet wezenlijk anders. Ook tussen het ongewogen, algemene slachtofferpercentage en het aldus gewogen percentage bestaat een grote mate van overeenstemming ($r=.905$; $p<0.000$; $n=51$).

Een maat voor het kwaad

De toepassing van ernstcorrecties is omslachtig en vereist de nodige toelichting. De beschikbaarheid van voor ernst gecorrigeerde algemene slachtofferpercentages doet daarom de vraag rijzen of er een eenvoudige indicator is te vinden die sterk samenhangt met de gecorrigeerde algemene percentages.

Tabel 3. Algemene slachtofferpercentages over vijf jaar van enkele landen, zonder correctie voor ernst en met correctie volgens het algemene ernstoordeel en volgens het ernstoordeel per land

	% slachtoffer	rangnummer	gecorrigeerd voor ernst ¹	rangnummer	gecorrigeerd voor ernst ²	rangnummer
Noord-Ierland	28,24	45	29,54	42	32,13	34
Nederland	58,83	5	56,58	8	50,65	14
West-Duitsland ³	44,06	25	41,43	31	-	-
Italië	43,27	29	43,86	26	47,61	17
Zweden	43,49	26	42,97	29	35,10	32
Estland	58,20	6	59,27	5	49,35	15
Tsjechië	47,01	19	47,25	19	39,61	27
Slovenië	38,84	8	54,65	10	40,32	23
ex-Joegoslavië	40,95	32	40,96	32	45,98	19
Kroatië	24,45	51	23,65	51	26,42	40
Mongolië	54,80	10	56,90	7	42,47	22
Egypte	35,34	38	36,36	37	42,80	21
Tunesië	49,12	17	50,98	17	80,22	3
Zuid-Afrika	50,18	15	54,55	11	64,34	7
Argentinië	70,43	2	68,70	6	88,42	1

1) Op basis van de ernstoordelen van slachtoffers van alle deelnemende landen tezamen.

2) Op basis van ernstoordelen van slachtoffers per land.

3) Voor Duitsland zijn slechts gegevens beschikbaar van de eerste enquête uit 1989, waarin nog geen vragen naar ernstoordeel waren opgenomen.

Bron : ICVS 1992 en 1996

Gekeken is daarom naar de correlaties tussen de delictspecifieke slachtofferpercentages en de algemene slachtofferpercentages (zowel de ongecorrigeerde als de twee voor ernst gecorrigeerde percentages). In tabel 4 is weergegeven hoe de correlaties er uitzien.

Tabel 4. Correlaties tussen de delictspecifieke slachtofferpercentages en de gecumuleerde, algemene slachtofferpercentages met en zonder correctie voor ernst

delictspecifieke percentages	algemeen slachtoffer percentage	gecorrigeerd % nr. 1	gecorrigeerd % nr. 2
autodiefstal	.5516	.5780	.5663
joy riding	.2241	.2295	.2299
diefstal uit auto	.6384	.6032	.5692
vandalisme aan auto	.2012	.1234	.0983
bromfietsdiefstal	.1396	.1570	.2233
fietsendiefstal	.1782	.1438	.0572
inbraak	.7143	.7404	.7771
poging tot inbraak	.8215	.8342	.7992
beroving met wapen	.5236	.5733	.4974
beroving zonder wapen	.6033	.6290	.6112
zakkenrollerij	.4322	.4118	.3213
overige persoonlijke diefstal	.4889	.5260	.4815
seksueel geweld	.5419	.5748	.5459
geweld tegen vrouwen	.2427	.2266	.2693
geweldpleging	.4420	.4574	.3892
bedreigingen	.7358	.7298	.6175

Uit tabel 4 blijkt dat drie delictspecifieke slachtofferpercentages sterke correlaties vertonen met de algemene slachtofferpercentages, te weten poging tot inbraak, inbraak en bedreiging. Deze uitkomst is op zichzelf criminologisch interessant. De delicten woninginbraak en bedreigingen zijn waarschijnlijk de beste voorspellers van het algemene niveau van de veelvoorkomende criminaliteit omdat zij het minste worden beïnvloed door per land verschillende gelegenheidsstructuren, zoals autobezit, fietsenbezit of wapenbezit. Zuiver statistisch bezien is poging tot inbraak de beste predictor van het algemene criminaliteitsniveau en/of van de ervaren criminaliteitslast. Deze prevalentie maat correleert overigens zeer hoog met die voor geslaagde inbraken. Mogelijkerwijze zijn juist de pogingen de beste voorspeller omdat het percentage slachtoffers van geslaagde inbraken enigszins lager is in landen waar meer beveiligingsmaatregelen worden getroffen vanwege het hoge criminaliteitsniveau. Het percentage mislukte inbraken is in zulke landen juist relatief groot. In een slachtofferenquête kan moeilijk worden gevraagd naar pogingen tot inbraak indien niet eerst is gevraagd naar geslaagde inbraken. Voor praktische doeleinden is het percentage woninginbraken daarom de meest geëigende internationale maat voor het algemene niveau van de veelvoorkomende criminaliteit.

Bij de huidige stand van de kennis en beschikbare gegevens lijkt, kortom, het slachtofferpercentage voor woninginbraak de beste 'maat voor het kwaad'. In tabel 5 presenteren wij een overzicht van de vijftien landen met de hoogste en de vijftien landen met de laagste nationale slachtofferpercentages voor

woninginbraak (inclusief pogingen tot) over een periode van vijf jaar voor inwoners van steden met meer dan 100 000 inwoners¹³. Het gaat hierbij om een delictsspecifiek slachtofferpercentage waarop geen correctie voor ernst kan worden toegepast. Zoals hierboven besproken, correleert dit percentage sterk met de voor ernst gecorrigeerde algemene slachtofferpercentages.

Tabel 5. Vijftien landen met de hoogste percentages slachtoffers gedurende vijf jaren van woninginbraak, inclusief pogingen, onder de inwoners van grote steden ; uitkomsten van de ICVS 1989-1996

	aantal landen	respondenten	% slachtoffers	rangnummer
mondiaal gemiddelde	56	67364	20,4	
<i>de hoogste:</i>				
Uganda		2020	56,1	1
Tanzania		1002	46,4	2
Bolivia		999	43,6	3
Colombia		1000	39,1	4
Paraguay		587	36,3	5
Costa Rica		1412	33,7	6
Zimbabwe		1006	32,7	7
Tunesië		1086	32,0	8
Bulgarije		1076	31,4	9
Argentinië		2000	28,2	10
Mongolië		1053	28,1	11
Estland		842	27,1	12
Australië		2174	25,6	13
Nederland		1225	25,2	14
Georgië		567	25,1	15
<i>de laagste:</i>				
Japan (89)		2411	12,5	42
Macedonië		700	11,8	43
Spanje		2615	11,7	44
West-Duitsland (89)		1389	11,7	45
Zwitserland		187	11,0	46
Noord-Ierland		176	10,9	47
Roemenië		1000	10,7	48
Wit-Rusland		999	10,5	49
India		2039	9,9	50
Filippijnen		2523	9,8	51
China		2000	9,1	52
Kroatië		930	8,1	53
Malta		549	7,1	54
Oostenrijk		413	6,5	55
Finland		1660	4,6	56

Bron: ICVS, 1989, 1992 en 1996, Criminologisch Instituut, RU te Leiden

13. Gekozen is hier voor het percentage slachtoffers gedurende de afgelopen vijf jaren – in plaats van gedurende het afgelopen jaar zoals in de meeste ICVS-publicaties – omdat slechts respondenten uit grote steden in de analyses zijn betrokken in verband met de vergelijkbaarheid en hierdoor de aantallen respondenten lager zijn. De vijfjaren-percentages zijn hoger en de marges van de steekproeffouten zijn hierdoor geringer. Ter ophoging van de aantallen relevante respondenten zijn in landen waar de enquête in de periode 1989 t/m 1996 twee of drie keer is uitgevoerd de gemiddelden berekend van de twee of drie gevonden vijfjaren-percentages. De referentieperiode verschilt hierdoor per land maar ligt met betrekking tot de meeste landen in de periode 1987 tot 1995 (enquêtes van 1992 en 1996).

Bij de hier gepresenteerde ranglijst passen enkele relativerende opmerkingen. De inbraakpercentages zijn, zoals gezegd, een bruikbare indicator van het algemene niveau van de veelvoorkomende criminaliteit. Het verband met de gecorrigeerde, algemene slachtofferpercentages is echter niet perfect. Voor individuele landen kan de indicatie dus misleidend zijn. De criminaliteitsprofielen van enkele Westerse landen zijn relatief goed bestudeerd. Het relatief lage inbraakpercentage van Spanje hangt samen met de relatieve afwezigheid van gelegenheden voor dit delict in Spaanse steden in verband met de structuur van de woningvoorraad (veel appartementen) en de sociale samenstelling van de huishoudens (veel grote gezinnen met inwonende grootouders en niet-buitenshuis werkende vrouwen; Stangeland, 1995). Het algemene criminaliteitsniveau in Spaanse steden ligt hoger dan het inbraakpercentage doet vermoeden. Het hoge inbraakpercentage van Australië hangt samen met het zeer hoge percentage vrijstaande woningen in Australische steden (Van Dijk, 1994) en leidt derhalve tot een overschatting van het Australische algemene misdaadniveau. Het relatief hoge niveau inbraakslachtoffers in de Nederlandse steden wordt door ander survey-onderzoek bevestigd. Uit de (ongepubliceerde) resultaten van een in 1996 door de Europese Commissie uitgevoerde Eurobarometer naar publieke veiligheid – waarbij gebruik werd gemaakt van enkele aangepaste items uit de ICVS-questionnaire – bleek dat negen procent van de Nederlandse steekproef gedurende 1995 slachtoffer was geweest van inbraak of een poging daartoe (INRA, 1996). Het Nederlandse percentage was veruit het hoogste van de lidstaten van de Europese Unie. Het EU-gemiddelde was vijf. Voor het relatief hoge Nederlandse inbraakpercentage bestaat in de thans beschikbare literatuur over de ICVS-uitkomsten geen objectieve, delictspecifieke verklaring. De woningvoorraad in de Nederlandse steden is bijvoorbeeld qua ontwerp niet uitzonderlijk kwetsbaar voor inbraken zoals in Australië wel het geval is. Het relatief hoge niveau van de veelvoorkomende criminaliteit zou kunnen samenhangen met de eveneens relatief grote overlast in verband met drugsverslaafden die Nederlandse grote stadsbewoners zeggen te onderkennen (Van Dijk, 1996). Ook drugsgelateerde diefstallen en inbraken liggen in Nederland door de activiteiten van groepen hoog-actieve, criminele verslaafden waarschijnlijk op een relatief hoog peil (vgl. Intraval, 1995). Het gebruik van het inbraakniveau als indirecte maat voor het algemene criminaliteitsniveau gaat voorbij aan eventuele andere delictspecifieke criminaliteitsproblemen. Bij de Westerse landen vallen Finland, Nieuw-Zeeland, Australië en de Verenigde Staten bijvoorbeeld op met relatief hoge percentage geweldplegingen tegen mannen en vrouwen. In internationaal perspectief vallen de zeer hoge percentages slachtoffers op van geweld tegen vrouwen in veel ontwikkelingslanden, in het bijzonder India en Brazilië (landen met vrij lage percentages inbraakslachtoffers). Indien zou worden gekeken naar het aantal gevallen van moord en doodslag volgens de cijfers van de World Health Organization (WHO) ontstaat eveneens een wat ander beeld, met Finland en de Verenigde Staten als uitschieter naar boven. Tegen de achtergrond van het relatief hoge niveau van de veelvoorkomende criminaliteit is het aantal levensmisdrijven per 100.000 inwoners in Neder-

land juist opmerkelijk laag. Hoewel het inbraakpercentage een bruikbare benadering biedt van het algemene misdaadniveau, biedt een volledige slachtofferenquête uiteraard meer informatie, terwijl voor een totaalbeeld mede andere bronnen moeten worden geraadpleegd.

Discussie

In de tweede en derde rondes van de Internationale Slachtofferenquêtes is aan de slachtoffers gevraagd de ernst van hun victimisaties te beoordelen op een eenvoudige driepuntsschaal. Uit de gemiddelde ernstscores van de zeventien verschillende delictstypen waarnaar in de enquête wordt gevraagd, blijkt dat tussen de slachtoffers uit de verschillende regio's en landen een grote mate van overeenstemming bestaat over de relatieve ernst hiervan. Autodiefstal, al dan niet seksueel geweld en berovingen met gebruik van een wapen worden overal het ernstigste gevonden en diefstal uit of van een auto en vandalisme aan een auto het minst ernstig. Tussen de rangordes van de zeventien delicten op basis van de oordelen van de slachtoffers van de deelnemende landen bestaat een sterke, statistische samenhang. Het valt moeilijk te begrijpen hoe zo'n normatieve consensus tot stand kan komen indien de betrokken respondenten niet ongeveer dezelfde betekenissen toekennen aan de in de enquête gehanteerde delictsomschrijvingen en begrippen. Deze uitkomst vormt een empirische ondersteuning voor de premisse dat burgers in de verstedelijkte gebieden van de wereld met betrekking tot de veelvoorkomende criminaliteit min of meer identieke definities hanteren en tevens dezelfde normatieve standaarden.

Deze bevinding impliceert dat het vergelijken van het niveau of de beweging van het criminaliteitsniveau in internationaal perspectief niet, zoals lange tijd is beweerd, onbegonnen werk is vanwege de veronderstelde definatorische relativiteit van het misdaadbegrip. De methode van de vergelijkende slachtofferenquêtes opent nieuwe perspectieven voor de vergelijkende criminologie op macro-niveau. De verschijning van een *Global Report on Crime and Justice* van de Verenigde Naties in 1998 markeert wellicht de renaissance van deze welhaast vergeten traditie binnen de (Europese) criminologie.

De uitkomst heeft ook implicaties voor de opstelling en monitoring van universele normen met betrekking tot mensenrechten. De resultaten met betrekking tot geweld tegen vrouwen binnen het huwelijk bieden bijvoorbeeld geen steun voor de veronderstelling dat over de ernst hiervan door vrouwen in uiteenlopende culturen sterk verschillend wordt gedacht. De slachtoffers van dergelijk geweld achten het vrijwel universeel zeer ernstig. Anderzijds impliceert de uitkomst zeker niet dat er in het geheel geen plaatselijke verschillen zijn in de definities van bepaalde vormen van criminaliteit. Zulke verschillen zijn er met name met betrekking tot de geweldsdelicten en de slachtofferloze delicten wel degelijk en verder onderzoek hiernaar blijft van groot belang.

Op basis van de internationale consensus over de ernst van de verschillende typen van delicten, zijn correcties uitgevoerd op algemene slachtofferpercentages van de landen. Bij deze correcties werden aan gevallen van fietsendief-

stal lagere gewichten toegekend dan aan geweldplegingen, etcetera. Deze correcties voor ernst bleken in het algemeen geen substantiële wijzigingen aan te brengen in de rangordening van landen qua algemeen criminaliteitsniveau. In de meeste landen is het algemene slachtofferpercentage samengesteld uit een min of meer gelijksoortige combinatie van ernstige en minder ernstige victimisaties. Nederland behoort tot de landen die op de internationale ranglijst enkele plaatsen zakken indien voor de ernst wordt gecorrigeerd (van de vijfde naar de achtste plaats van de zesenvijftig deelnemende landen). Indien wordt uitgegaan van de ernstoordelen van de slachtoffers per land – en dus niet van de internationale consensus – dan vallen de correcties wat groter uit. In armere landen worden de meeste delicten systematisch ernstiger gevonden dan in het rijkere westen. Ook bij deze correctie verandert het algemene beeld niet wezenlijk. Westerse landen, waaronder Nederland, zakken echter naar (nog) lagere plaatsen op de ranglijst qua criminaliteit. Nederland zakt van de vijfde naar de veertiende plaats.

Tenslotte is onderzocht of bepaalde delictspecifieke slachtofferpercentages van de landen indicatieve waarde hebben voor het algemene niveau van de veelvoorkomende criminaliteit. Goede voorspellers van het algemene, voor ernst gecorrigeerde slachtofferpercentage bleken de nationale slachtofferpercentages voor poging tot inbraak, inbraak en bedreiging te zijn. Voor praktische doeleinden lijkt het percentage huishoudens in een land of stad waar is ingebroken de meest efficiënte maat voor het algemene criminaliteitsniveau. De betekenis van deze bevinding is des te groter indien wordt beseft dat de nationale slachtofferpercentages voor woninginbraken van individuele burgers hoog correleren met de nationale slachtofferpercentages voor inbraken van bedrijven (Van Dijk en Terlouw, 1995). Een simpele vraag in een huishoudenomnibus naar ervaringen met inbraak in het afgelopen jaar biedt relevante informatie over het algemene niveau van de veelvoorkomende criminaliteit.

Voor Nederland is relevant dat de grotere Nederlandse steden ook volgens deze maat behoren tot de steden in Europa en zelfs in de wereld met de grootste problemen met veelvoorkomende criminaliteit. Troost hierbij moge zijn dat het niveau van de geweldscriminaliteit volgens de ICVS-resultaten in Nederland niet ver boven het gemiddelde West-Europese niveau ligt, dat er relatief weinig auto's worden gestolen en dat ook het aantal levensmisdrijven vrij gering is. Dat de Nederlandse burger minder tevreden is over de manier waarop de politie in zijn/haar wijk de criminaliteit aanpakt dan burgers in andere Westerse steden (slechts 45% van de Nederlanders is tevreden) mag echter, gezien het relatief hoge niveau van de veelvoorkomende criminaliteit, niet verbazen (Mayhew, Van Dijk, 1997). Het tolerante beleid ten aanzien van criminele harddrugverslaafden zou hieraan mede debet kunnen zijn. Verder onderzoek naar de mogelijke oorzaken van het in internationaal perspectief tamelijk ongunstige criminaliteitsprofiel van Nederland lijkt ons gewenst.

Literatuur

- Alvazzi del Frate, A., U. Zvekic, J.J.M. van Dijk, *Understanding crime; Experiences of crime and crime control*, Acts of the International Conference Rome. 18-20 November 1992, Rome: UNICRI, 1993.
- Bieleman, B., J. Snippe en E. de Bie, *Drugs binnen de Grenzen; harddrugs en criminaliteit in Nederland: schattingen van de omvang*, Groningen: Intraval, 1995.
- Block, R., 'Measuring Victimisations Risk: The Effects of Methodology, Sampling and Fielding', in: *Understanding Crime; Experiences of Crime and Crime Control*, Rome: UNICRI, 1993: 163-173.
- Bovenkerk, F., 'De valkuilen van internationaal-vergelijkend onderzoek', *Nederlands Juristenblad*, 30, 1990: 1187-1189.
- Bruinsma, G.J.N., H.G. van de Bunt en J.P.S. Fiselier, 'Hoe onveilig is Nederland? Enkele theoretische en methodische kanttekeningen bij een internationaal-vergelijkend victimologisch onderzoek', *Tijdschrift voor Criminologie*, 32/2, 1990: 138-155.
- Buikhuisen W. en J.J.M. van Dijk, *Verbaliseringsbeleid Misdrijven*, Den Haag: WODC, 1975.
- Dijk, J.J.M. van, 'Criminologie en criminaliteit in Nederland; Een repliek op de recensies van de Internationale Slachtofferenquête', *Tijdschrift voor Criminologie*, 32/4, 1990: 341-358.
- Dijk, J.J.M. van, *Opportunities of Crime: a test of the Rational-interactionist Model*, Paper presented at the Eleventh Criminological Colloquium, Strasbourg, 28-30 November, Strasbourg: Council of Europe, 1994.
- Dijk, J.J. M. van, 'Internationale criminaliteitsenquêtes: "personal networking", methodologische kritiek en lange tenen', in: A.F.A. Korsten et al (eds), *Internationaal-vergelijkend onderzoek*, Den Haag: VUGA/SISWO, 1995.
- Dijk, J.J.M. van, 'De smalle marges van het Nederlandse drugbeleid. Een kosten-baten analyse', *Tijdschrift voor Criminologie*, 39/1, 1997: 2-24.
- Dijk, J.J.M. van, P. Mayhew, M. Killias, *Experiences of Crime across the World; Key Findings of the 1989 International Crime Survey*, Deventer: Kluwer, 1990.
- Dijk, J.J.M. van, P. Mayhew, *Criminal victimization in the industrialized world: Key findings of the 1989 and 1992 International Crime Surveys*, The Hague: Ministry of Justice, 1992.
- Dijk, J.J.M. van, G.J. Terlouw, 'An international perspective of the business community as victims of fraud and crime', *Security Journal*, 7, 1996: 157-167.
- Dijk, J.J.M. van and J. van Kesteren, 'The Prevalence and Perceived Seriousness of Victimisations by Crime; Some Results of the International Crime Victims Survey', *European Journal of Crime, Criminal Policy and Criminal Justice*, 4/1, 1996: 48-71.
- INRA (Europe), *Les Européens et les sécurité publique Eurobaromètre*, 44.3., Brussels: International Research Associates, 1996.
- Killias, M., J.J.M. van Dijk, 'Réflexions sur la critique de G.J. Bruinsma et al.', *Déviance et Société*, 1992: 69.
- Lynch, J.P., 'Secondary analysis of International Crime Survey Data', in: A. Alvazzi del Frate et al. (eds.), 1993: 175-189.
- Mayhew, P. and J.J.M. van Dijk, *Criminal Victimization in Eleven Industrialised Countries, key findings of the 1996 International Crime Victims Survey*, Den Haag: WODC, 1997.
- Newman, G., *Comparative Deviance; Perception of Law in Six Cultures*, New York: Elsevier, 1976.
- Peace, K., J. Ireson, J. Thorpe, 'Modified crime indices for eight countries', *Journal of Criminal Law, Criminology and Police Science*, 66, 1975: 209-214.
- Saris, W.E., A. Scherpenzeel, *Effecten van vraagformulering en data-verzamelmethode in slachtofferenquêtes*, Amsterdam: Universiteit van Amsterdam, 1992.
- Sellin, I. And M.E. Wolfgang, *The Measurement of Delinquency*, New York: Wiley and Sons, 1964.
- Stangeland, P., *The Crime Puzzle; Crime Patterns and Crime Displacement in Southern Spain*, IAIC: Gómez Ediciones, 1995.
- Travis, G., S. Egger, B. O'Toole et al., 'The International crime surveys; some methodological concerns', *Current Issues in Criminal Justice*, 6, 1995: 346-361.
- Zvekic, U., 'The international crime (victim) survey; issues of comparative advantages and disadvantages', *International Criminal Justice Review*, 6, 1996: 1-21.